

**БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ТА РІВНИЙ ДОСТУП ДО ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА ЗДО**

Катерина Суятинова

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти

Актуальність дослідження. Поняття «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання» є ключовими у ряді визначальних міжнародних / державних документах, які допомагають усувати бар'єри в системі освіти та системі підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП), залучати батьків до процесу навчання, дітям з ООП соціалізуватися та формувати соціальну компетентність, а саме: Декларація ООН про права людини, Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960), Конвенція про права дитини (1989), Всесвітня декларація про освіту для всіх (1990), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993), Саламанкська декларація (1994), Конвенція ООН про права людей з інвалідністю (2006), Концепція розвитку інклюзивної освіти» (2010), Регламент ЄС № 305/2011 Європейського Парламенту та Ради (2011), Закон України «Про освіту», Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017—2026 рр., Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, Закон України «Про дошкільну освіту» та ін. Так, в основі міжнародних стандартів прав людини лежить забезпечення доступу до соціальних прав кожної людини. Згідно нормативних документів України одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти є соціальна модель навчання осіб з ООП, створення безбар'єрного освітнього середовища, виконання ключових завдань інклюзивної освіти.

Метою нашого дослідження є проблема безбар'єрності та рівного доступу до освітнього середовища, зокрема в закладах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У схваленому проєкті нової редакції Закону України «Про дошкільну освіту» пропонувалися покращені умови для здобувачів дошкільної освіти. Серед умов була наступна: «забезпечення рівного доступу дітей до якісної дошкільної освіти, зокрема шляхом створення територіальної та безбар'єрної інфраструктури, запровадження інклюзивних форм, методів, змісту, подолання мовних бар'єрів і забезпечення права дитини на здобуття освіти мовою корінного народу чи національної меншини України, а дітям із порушенням слуху – права на здобуття дошкільної освіти українською жестовою мовою».

Так, проблема дослідження «середовища» не нова. В науковій літературі знаходимо про «освітнє середовище», «навчальне середовище», «виховне середовище», «розвивальне середовище», «предметно-розвивальне середовище», «оточуючий простір» та ін. У нашому дослідженні ми акцентуємо увагу на доробку науковців, які вивчали середовище закладу дошкільної освіти: Т. Бреусова, А. Вербенець, І. Євтушенко, Є. Зворигіна, І. Карабаєва, Т. Комарова, О. Кошіль, О. Крежевских, К. Крутій, С. Литвиненко, О. Малихіна, Л. Парамонова, М. Полякова, Т. Русакова, Л. Терещенко, М. Урбанська, О. Філіпс, Є. Царгородцева, Ю. Шумілова та ін. Приходимо до висновку, що освітнє середовище це сукупність створених умов та можливостей у закладі дошкільної освіти, активна взаємодія педагога, батьків та дитини, під час якої відбувається формування життєвих цінностей дошкільників, набуття ними компетентностей, засвоєння соціального досвіду, становлення особистості та всебічного розвитку.

У науковий обіг А. Колупаєвою було введено дефініцію «інклюзивне освітнє середовище», яке деякі дослідники використовуються як синонім «безбар'єрне освітнє середовище». Науковці розмірковують над останнім поняттям у таких контекстах: «Безбар'єрне середовище – це середовище, що доступне всім членам міського суспільства, незалежно від їх віку, стану здоров'я, ступеню їх соціальної та фізичної активності, не має фізичних або

моральних перешкод, що заважають активній життєдіяльності людей, які у ньому перебувають» [6, с. 5].

«Безбар'єрне середовище – комплекс заходів для забезпечення доступності та створення рівних можливостей для осіб з особливостями психофізичного розвитку в усіх галузях життя суспільства» [2].

Однозначне тлумачення дефініції «інклюзивне освітнє середовище» знаходимо в тексті Закону України «Про освіту», а саме: «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей».

Першим, хто запропонував рішення, що дозволили розкрити питання створення безбар'єрного середовища, був американський архітектор Рон Мейс, який з дитинства був хворий на поліомієліт. Ці обставини посприяли визначенню ним декількох принципів універсального дизайну, які й сьогодні використовуються у всіх сферах життєдіяльності. Саме сім принципів, запропонованих Роном Мейсом, є економічно ефективним підходом, що задовольняє потреби всіх сучасних користувачів: 1) рівноправне використання; 2) гнучкість у використанні; 3) просте та зручне використання; 4) сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів; 5) припустимість помилок; 6) низький рівень фізичних зусиль; 7) наявність необхідного розміру і простору [1, с. 106-116].

У посібнику М. Порошенко знаходимо визначення про універсальний дизайн у сфері освіти: «це дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм і послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну» [3, с. 107].

Авторський колектив С. Зубченко, Ю. Каплан, Ю. Тищенко провели дослідження в межах ініціативи першої леді України О. Зеленської «Без бар'єрів» і дійшли висновку, що «соціальна інклюзія та створення безбар'єрного середовища в Україні традиційно розглядаються у контексті політики щодо людей з інвалідністю, представників маломобільних груп» [4].

Натомість у розвинених країнах «до цільових груп залучають не тільки осіб з функціональними порушеннями працездатності та інвалідністю, а й людей старшого віку, матерів з дітьми до 6 років, дітей, що залишилися без батьківського піклування, та молодь» [4]. Серед рекомендацій для посилення соціальної інклюзії в Україні виокремлено напрям освітньої політики: «розвиток та впровадження політики освіти впродовж життя з урахуванням прав та інтересів маломобільних груп, молоді, жінок з дітьми до 6 років, людей старшого віку. Такий підхід розширює можливості представників цільових груп до соціальної інтеграції, сприяє розвитку інклюзивної системи освіти, дистанційного навчання, зокрема й професійних навичок та набуття новітніх компетенцій. Залученню до інформаційного суспільства допоможуть: розвиток комп'ютерної грамотності, знання іноземних мов, технологічна культура та соціальні навички» [4].

Дослідниця У.Токарева зауважила, що для «подальшого розвитку інклюзивної освіти та створення безбар'єрного середовища слід звернути увагу на необхідність у системі дошкільної освіти забезпечити раннє втручання та ранню педагогічну допомогу дітям, які мають особливі освітні потреби, та визначити у дошкільних закладах можливості виховання таких дітей, що потребує додаткового фінансування та забезпечення відповідними фахівцями. Для того щоб створити відповідний супровід таких дітей потрібне раннє виявлення порушень у розвитку дитини та надання їй комплексної медико психологічної педагогічної допомоги, запровадження програм патронату таких сімей та створення відповідної електронної бази даних, що дозволить у подальшому врахувати індивідуальні особливості кожної дитини при переході до середньої освіти та визначити необхідну форму навчання» [5, с. 89-94].

Зазначимо, що у м. Кривий Ріг 5 років поспіль діє програма бюджету участі, що дає можливість мешканцям міста пропонувати проекти, які можуть бути реалізовані місцевою владою у наступному році. Кожен мешканець міста / ОТГ може подати проєкт, пов'язаний з покращенням життя в місті / ОТГ, узяти участь у конкурсі, перемогти в голосуванні і спостерігати за

тим, як його проєкт реалізують в рамках бюджету. Заявки і голосування проводяться на платформі «Громадський проєкт». Дана платформа дозволяє брати участь у конкурсі on-line. Так, наприклад, КЗДО (ясла-садок) КТ № 125 КМР подали проєкт «Ресурсна кімната - безбар'єрний простір, покликаний допомагати дітям створити своє майбутнє», а Криворізька гімназія №58 КМР - «Безбар'єрний освітній простір – відповідь на виклики сучасності». Очікуємо на результати голосування.

Висновки. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти відіграє важливу роль у становленні особистості дитини. Навчання, виховання і розвиток дошкільників напряду залежить не тільки від батьків, а й від професійної підготовки майбутніх вихователів / логопедів – фахівців, які зможуть врахувати запити батьків, можливості дитини, створять індивідуальну траєкторію розвитку та допоможуть бути активними членами суспільства.

Література

1. Кривуц С.В., Катріченко К.О. Засоби організації території парків на основі принципів універсального дизайну. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. 2016. № 3. С. 40-43. URL : <https://tihae.org/pdf/t2016-03-07-krivuts-katrychenko.pdf>
2. Нагорна О.В. Застосування технологій інклюзивної освіти як засіб створення безбар'єрного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2020.1(43). URL : <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/326-Article%20Text-619-1-10-20200422.pdf>
3. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019.
4. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. Київ : НІСД, 2020. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/dopovid.pdf>

5. Токарева У.Д. Публічне управління створенням безбар'єрного середовища в освітній сфері. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №12. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2021/17.pdf

6. Формування безперешкодного середовища для маломобільних груп населення. Навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА спеціальностей 6.060101 “Промислове та цивільне будівництво” та 6.060101 “Міське будівництво і господарство” /Укл.: Ю.П. Єгоров, Л.В. Полікарпова, Д.Л. Надточий. Запоріжжя, 2012.